

การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
กับศาสนาอิสลามในจังหวัดเพชรบูรณ์
**A Comparative Study of the Forms of Propagation of
Buddhism and Islam in Phetchabun Province**

¹พระธันช รุ่งโรจน์

Phra Tanut Rongrot

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²พระมหามหวินทร์ ปุริสุตตโม

Phramaha Maghavin Purisuttamo

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

¹Corresponding author E-mail: 6301201003@mcu.ac.th

Received: March 28, 2022; **Revised:** April 27, 2022; **Accepted:** April 30, 2021

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กับศาสนาอิสลาม ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และวิธีวิจัยเชิงเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลามในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยศึกษาในประเด็น 3 คือ (1) การศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ โดยจัดให้มีการอบรมแก่เด็กๆ และเยาวชน (2) การสาธารณสงเคราะห์ ได้มีการจัดตั้งวัดเป็นโรงพยาบาลสนามสำหรับผู้ป่วยโควิด (3) การปฏิบัติธรรมในเขตพื้นที่อำเภอเขาค้อ

มีสถานที่รองรับการปฏิบัติธรรมจำนวนมากโดยมีศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นศูนย์กลาง ในทางศาสนาอิสลามมี 3 รูปแบบเหมือนกัน คือ (1) ด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ มีการปลูกฝังความรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลามแก่ศาสนิกชนตั้งแต่ปฐมวัย (2) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ มีการ สาธารณสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือผู้อื่น ที่เรียกว่า ซะกาต (3) ด้านการปฏิบัติ ผู้นำทางศาสนามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตนตามหลักคำสอนทางศาสนาตั้งแต่ปฐมวัย ในด้านการศึกษาทั้งสองศาสนาสอนมีหลักธรรมที่สอนให้เข้าใจและสามารถปฏิบัติตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขเหมือนกัน ด้านการสาธารณสงเคราะห์มีความเหมือนกันในการช่วยเหลือ แต่จะมีความต่างกันคือทางพระพุทธศาสนาเข้าไปช่วยเหลือทันที แต่ทางศาสนาอิสลามจะพิจารณาช่วยเหลือให้ตรงกับความต้องการของผู้รับ ส่วนในด้านการปฏิบัติตนจะมีความต่างกัน คือ พระพุทธศาสนาจะมีอิสระในการการสอนหรือเผยแผ่เฉพาะผู้ที่สนใจ ส่วนศาสนาอิสลามมีรูปแบบที่เข้มงวดบังคับให้ศาสนิกทุกคนต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติอย่างเคร่งครัด

คำสำคัญ: รูปแบบการเผยแผ่, พระพุทธศาสนา, ศาสนาอิสลาม

Abstract

This research paper is to comparatively study the form of the propagation of Buddhism and Islam in Petchabun province. This study is of mixed method research, by using qualitative research and documentary research. The results of this study were found that the form of propagation of Buddhism and Islam in Petchabun province, by studying in three categories: 1) education and welfare education-- organizing for training children and youths, 2) public welfare— setting up field hospitals for the Kovit inflected ones, and 3) Dhamma practice – in Khao Kho district, there are many places for dhamma practice, having center for Camp Son Development of Mahachulalongkornrajavidyalaya University as the center. For Islam, there are form of propagation as well, namely, 1) education and welfare education—cultivating of Islam to the devotees form the childhood, 2) public welfare—having public welfare or helping others as called ‘zakat’, and 3) practice—religious leaders have the important role in supporting of self-

practice based on the teaching of religion from the childhood. on the education, both religions have the similar point for having the doctrines that teach for understanding and be able to practice for living happily, on the public welfare both religions have similarity in helping but they have difference that Buddhism will go the help immediately, whereas Islam would consider which one that math with the need of the receivers, but on the practice, Buddhism has the freedom of teaching or propagation only one who are interested, but Islam has very strict form of propagation by ordering all devotees to practice according to the provision strictly.

Keywords: Form of Propagation, Buddhism, Islam

บทนำ

จากประวัติศาสตร์ชาติไทยเรา ตั้งแต่ในครั้งอดีตประเทศของเราได้มีศาสนาต่างๆ เข้ามาเผยแผ่ศาสนามากมายหลายศาสนา ไล่กันไปตามแต่ละยุคแต่ละสมัย แต่ที่เริ่มเข้ามาเป็นอันดับแรกคือ ศาสนาพุทธ พระพุทธศาสนาถือกำเนิดเกิดมาในดินแดนชมพูทวีป นับตั้งแต่ที่เจ้าชายสิทธัตถะทรงออกผนวช และตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงออกเผยแผ่ให้แก่สาวก ครั้งแรกแต่ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 มีอัญญาโกณฑัญญะเถระเป็นรูปแรก นับว่าเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งแรก และหลังจากนั้นมาก็ทรงส่งพระสาวก 60 รูปออกเผยแผ่ไปตามทิศต่างๆ แต่ต่อมามีพระภิกษุมากขึ้นพระองค์จึงมอบหมายให้ ผู้ที่ศึกษาธรรมและวินัยจนแตกฉานแล้ว เป็นผู้เผยแผ่เปรียบเสมือนตัวแทนพระองค์ เพราะว่าพระองค์ได้ทรงกล่าวไว้ก่อนสิ้นพระชนม์ว่าไม่ให้ยึดติดที่พระองค์ให้ยึดที่หลักการเผยแผ่ คือ “โอวาทปาฏิโมกข์” เป็นสิ่งที่มนุษย์ควรพึงกระทำ 3 อย่าง คือ การละเว้นไม่ทำความชั่วทั้งปวง, เพียรทำความดีให้ถึงพร้อม, และการทำจิตใจของตนให้ผ่องใส (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 90 หน้าที่ 50, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ต่อมาถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงส่งพระธรรมทูตออกเผยแผ่ มาทั้งหมด 9 สาย สายที่ 8 มีพระโสณเถระและพระอุตตรเถระเป็นหัวหน้ามาเผยแผ่ ณ ดินแดนสุวรรณภูมิ ปัจจุบันคือ ประเทศในคาบสมุทรอินโดจีน เช่น พม่า ไทย ลาว กัมพูชา เป็นต้น การ

22 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

เข้ามาในประเทศไทยเมื่อสมัยกรุงสุโขทัย และถือว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากเนื่องจากในสมัยก่อน ที่พระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทยนั้น การศึกษายังไม่ได้เจริญอะไรขนาดนี้มีแต่พระสงฆ์เท่านั้นที่พอจะรู้หนังสือ จึงนำการเรียนรู้ทางหลักธรรมคำสอนไปใช้สอนให้แก่ญาติโยมทั้งหลาย และยังช่วยสอนในเรื่องอื่นๆ ด้วยเพราะในสมัยก่อน ณ ที่วัดจะเป็นทั้งโรงเรียน โรงพยาบาล เป็นทั้งศูนย์ฝึกวิชาชีพ เป็นทั้งสถานที่จัดมหรสพทุกๆ อย่างจะมาทำกันที่วัด เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประพฤติปฏิบัติ เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ว่าจะเอาหลักธรรมใดไปเทศน์ อบรม สั่งสอนศาสนิกชน การนำหลักธรรมที่ถูกต้องเมื่อญาติโยมได้ยินได้ฟังแล้ว ทำให้เกิดความเข้าใจและเกิดศรัทธาน่าเลื่อมใส เพราะถ้าพระสงฆ์นำหลักธรรมที่ถูกต้อง ไปสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลในธรรม ก็เกิดประโยชน์สุขในการนำไปประพฤติปฏิบัติ (พระครูบวรภิกษุคณาธารและคณะ, 2564) ส่วนทางศาสนาอิสลามเกิดขึ้นมาจาก มุฮัมหมัด เป็นชาวนครมักกะฮ์ เป็นผู้ถูกองค์อัลลอฮ์เลือกให้เป็นตัวแทนพระองค์ ทั้งที่อ่านหนังสือไม่ออกเขียนไม่ได้ให้เป็นศาสดาเปรียบเสมือนเป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับองค์อัลลอฮ์ จากนั้นมุฮัมหมัดได้รับพระวณะขององค์อัลลอฮ์เรื่อยมาให้เผยแผ่การศาสนาทั้งหลาย และได้มีรูปแบบการเผยแผ่ในภาษาอาหรับมาจากคำว่า ดาอา หมายความว่า การเรียกร้อง การเชิญชวน และการขอคูอาอ (การเรียกร้องต่ออัลลอฮ์) รูปแบบการเผยแผ่ศาสนาอิสลามได้มีการพัฒนามาเรื่อย ๆ หลายยุคหลายสมัยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นและทันสมัยขึ้น (ซัลมาน ดาราฉาย, 2559) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องของภาษาในคัมภีร์อัลกุรอานว่า ทำอย่างไรให้ทุกคนที่ศึกษาแล้วเข้าใจ แต่เพราะภาษาในคัมภีร์อัลกุรอานเป็นภาษาอาหรับ ภาษาอาหรับเป็นภาษาที่สำคัญเป็นที่นิยมใช้กันทั่วโลกสำหรับชาวมุสลิม การถ่ายทอดคำสอนของศาสนาอิสลาม จะเป็นภาษาอื่นแต่ก็ต้องมีภาษาอาหรับผสมผสานอยู่ด้วยเนื่องจากการกล่าวว่าเป็นต้องมี เพราะภาษาอาหรับมีอิทธิพลต่อการปลูกฝัง เป็นการหล่อหลอมความคิดและความเชื่อของชาวมุสลิมทั่วโลก

รูปแบบการเผยแผ่หรือวิธีการเผยแผ่ศาสนาจึงเป็นสิ่งสำคัญว่าจะทำอย่างไรให้ศาสนิกชนของเราเข้าใจในเรื่องของศาสนาได้ง่าย มีความเข้าใจเพื่อที่จะได้นำไปประพฤติปฏิบัติได้ เพราะว่าการสื่อสารนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่จะถ่ายทอด ไม่ว่าจะภาษาไหนเชื้อชาติใดเพราะสิ่งสำคัญของมนุษย์ทุกเพศ ทุกวัย ต้องมีการติดต่อสื่อสารกันอยู่ตลอดเวลา มีการถ่ายทอดความรู้สึกรู้สึกนึกคิดกัน มนุษย์ก็ต้องย่อมมีการสื่อสารกันในการดำรงชีวิตอยู่แล้ว เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมอยู่ร่วมกันเป็นหมู่มาาก จึงต้องใช้การสื่อสารเป็นหลักเพื่อให้เข้าใจซึ่งกันและกัน การสื่อสารเป็นสิ่งจำเป็นมากเป็นการถ่ายทอดสิ่งต่างๆ ให้แก่บุคคลอื่นได้รับรู้ การเผยแผ่ศาสนาที่เช่นกันจะต้องใช้การสื่อสาร การสื่อสารนั้นรวมถึงกิจการแสดงออก และการกระทำให้บุคคลอื่นได้เห็นได้รับรู้

รูปแบบการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนา จะมีการเผยแผ่ที่สืบเนื่องกันมาจากพระภิกษุสงฆ์ เริ่มจากองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าสู่สาวกทั้งหลาย และถ่ายทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551) ซึ่งจะเห็นได้จากประวัติศาสตร์ว่าพระสงฆ์ท่านนั้นที่พอจะรู้หนังสือ จึงนำการเรียนรู้ทางหลักธรรมคำสอนไปใช้สอนให้แก่ญาติโยมทั้งหลาย และยังช่วยสอนในเรื่องอื่นๆ ด้วยเพราะในสมัยก่อน ที่วัดจะเป็นทั้งโรงเรียน โรงพยาบาล เป็นทั้งศูนย์ฝึกวิชาชีพ เป็นทั้งสถานที่จัดมหรสพทุกๆ อย่างจะมาทำกันที่วัด จึงเป็นการเรียนรู้ทางศาสนาทั้งทางการศึกษา การสาธารณสงเคราะห์ และการปฏิบัติตนเองไปในตัว สิ่งเหล่านี้เป็นวิธีการสอน (พระครูปลัดชโล เตชพล (ปิ่นวิเศษ), 2554) เป็นกุศโลบายต่างๆ จึงมีความจำเป็นในการสอน เพราะช่วยให้เป็นสื่อหรือเป็นอุปกรณ์ในการเรียนการสอน และเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างรวดเร็วและดีขึ้น เพราะพระสงฆ์เป็นผู้รู้หนังสือผู้รู้วิชาต่างๆ จะเป็นผู้สอนให้แก่ญาติโยมที่สนใจ ดังนั้นพระสงฆ์จึงได้นำหลักธรรมคำสอนมาบูรณาการ ผสมผสานเพื่อที่จะได้นำไปประพฤติปฏิบัติให้ผู้คนในสังคมอยู่ดีมีสุข ทางศาสนาอิสลามก็เป็นเช่นกัน ทางศาสนาอิสลามไม่มีนักบวชทุกคนล้วนแล้วต่างต้องทำมาหากินแม้แต่ตัวอิหม่ามเอง วิธีการเผยแผ่ของศาสนาอิสลามโดยมี

24 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

ผู้นำ คืออิหม่ามจะจัดหาครูสอนศาสนามาคอยสอน โดยการประชุมกันว่าในแต่ละชุมชนที่มีมัสยิด จะทำการเรียนการสอนกันตอนไหน มีการพูดคุยกันด้วยความสุภาพรวมถึงมีเทคนิคและวิธีการในการเผยแผ่เริ่มจากการ ตักอ้อ, ตั้งคำถาม, อุปมา-อุปไมย, มีการสมมุติ, และสื่อการเรียนการสอน ด้วยวิธีการที่หลากหลายเพื่อที่จะได้ซึมซับเข้าไปอยู่ในใจโดยไม่รู้ตัว เพราะมีการใช้ถ้อยคำที่ดีมารยาทงดงามและนุ่มนวลในการผูกมิตร ซึ่งหลักการปฏิบัติของทางศาสนาที่ต้องละหมาด 5 ครั้งต่อวันก็ทำไม่ได้ครบ เนื่องจากเป็นหนุ่มสาวที่ต้องใช้แรงงานเป็นพนักงานในโรงงาน จะมานั่งทำละหมาดให้ครบตามจำนวนก็ไม่ได้ เพราะการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว (ระพีพรรณ มุหะหมัด, 2556) มีเทคโนโลยีที่ทันสมัยส่งผลให้เกิดการสื่อสารไร้พรมแดน ทำให้เศรษฐกิจของแต่ละประเทศเติบโตเป็นผลให้มนุษย์ เกิดความเห็นแก่ตัวเห็นแก่ได้แข่งขันกันใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ จนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเริ่มเสื่อมโทรม และไม่ใช้เสื่อมโทรมเฉพาะทรัพยากร แต่รวมถึงจิตใจของมนุษย์ในยุคปัจจุบันนี้ด้วย

แนวทางการพัฒนาศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธหรือศาสนาอิสลาม ผู้นำทางศาสนา ก็จะคิดและหาวิธีให้สาธุชนของตนเข้าใจในหลักธรรมศาสนา ผู้นำจึงมีการพัฒนาหาแนวทางใหม่ๆ เพิ่มความรู้ให้ทันต่อโลกในปัจจุบัน ยิ่งในยุคปัจจุบันที่สถานการณ์โรคระบาดของโควิด จะมีการสอนเกี่ยวกับศาสนาทางออนไลน์ ทางศาสนาอิสลามก็มีการละหมาดพร้อมกันผ่านออนไลน์ หรือว่าการช่วยเหลือต่างๆ รวมถึงการปฏิบัติ วิธีการแก้ปัญหาเหล่านั้น ตัวผู้วิจัยมีแนวคิดคือให้ผู้นำทางศาสนา เพิ่มคุณค่าในเรื่องของการเผยแผ่ให้มากขึ้น เช่นจากข่าวว่า พระสงฆ์ที่ได้กระทำกิจบางอย่างไม่เหมาะสม (พระมหากิตติณัฐ บัณฑิตพัฒนโชติ, 2564) ทางแห่งความเสื่อมถือว่าเป็นสิ่งที่เหล่ามนุษย์ไม่ควรปฏิบัติตาม คือ ไม่สมควรที่จะประกอบไปด้วยหลักนั้นๆ เพราะทางแห่งความเสื่อมนั้น เฉพาะชื่อก็แจ้งให้เห็นชัดเจนว่าเป็นทางที่ไม่เหมาะสมเป็นแนวทางที่ไม่เกิดประโยชน์ มีแต่เพียงความเสื่อมเสียและความฉิบหายเท่านั้นที่เป็นผล และทางศาสนาอิสลามเองที่มีข่าวคราวที่ผ่านมาเราจะเห็นความรุนแรงต่างๆ ที่เราท่านเคยได้ยินได้ฟังมา แต่ไม่มีศาสนาไหนที่สอนให้คนใช้ความรุนแรง ในศาสนาอิสลามศาสดามุฮัมมัดได้กล่าว

ไว้ตั้งแต่กว่า 1,400 ปีมาแล้วว่า สาธุศิษย์ของท่านต้องไม่เป็นคนสุดโต่ง หรือใช้ความรุนแรง เพราะศาสนาอิสลามนั้นหมายถึงประสานจิตและยอมจำนนต่อพระผู้เป็นเจ้า

จากประเด็นปัญหาที่กล่าวมา ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลามในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยศึกษาถึงรูปแบบการเผยแผ่ ตั้งแต่เรื่องของการให้การศึกษาเรื่องศาสนา สาธารณสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือกัน รวมถึงการปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพในการเผยแผ่หลักคำสอนทั้งสองศาสนา เพื่อที่จะได้เข้าใจรูปแบบการเผยแผ่หลักคำสอนในศาสนาทั้งศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม อันจะทำให้เกิดความเข้าใจ และการเรียนรู้ซึ่งกันและกันในสังคมพหุวัฒนธรรมในยุคปัจจุบัน เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เป็นประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และรูปแบบการเผยแผ่ศาสนาอิสลาม จังหวัดเพชรบูรณ์

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลามในจังหวัดเพชรบูรณ์” นี้ เป็นการศึกษาวิจัยผสม (Mixed research) ระหว่างวิจัยเอกสารและการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการศึกษาข้อมูลหลักธรรมคำสอนที่ปรากฏเป็นหลักฐานตามเอกสาร ทางพระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลาม และตามหลักฐานที่ได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากนักการศาสนา เป็นสำคัญ โดยลำดับประเด็น มีดังนี้

1. ข้อมูลด้านเนื้อหา

1.1 เนื้อหางานวิจัยทางพระพุทธศาสนา รวบรวมข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิ ทุติยภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก, ฎีกา, อนุฎีกา รวมถึงดุซกฏินิพนธ์ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ หนังสือตำรา บทความโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องที่วิจัย

26 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

1.2 เนื้อหางานวิจัยทางศาสนาอิสลาม รวบรวมข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิ ทุติยภูมิ ได้แก่ คัมภีร์อัลกุรอาน ฮะดีษ รวมถึงดุฆฎินิพนธ์ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ หนังสือ ตำรา บทความ และเอกสารต่างๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องที่วิจัย

2. ข้อมูลด้านประชากร

2.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระสงฆ์ และนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในเขตอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ พระสงฆ์ 9 รูป ฆราวาส 1 คน

2.2 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในทางศาสนาอิสลาม ได้แก่ นักเผยแผ่ และนักการศาสนาอิสลาม ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ศาสนิก 10 คน

3 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ นักวิชาการ นักการศาสนา ของพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

3.1 เปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่มีความเหมือนและความต่าง

3.2 สรุปผลของการวิจัย

ผลการศึกษา

1 การที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ทางศาสนาพุทธที่อำเภอเขาค้อ ได้สัมภาษณ์พระสงฆ์และฆราวาส ได้ความคิดเห็นทั้ง 3 ด้าน คือ (1) การศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์สามเณรหรือฆราวาสญาติโยม จะต้องมีการศึกษาพื้นฐานทางร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านศีลธรรม และจะได้เกิดสติปัญญา ด้วยไตรสิกขา (จันทิมา เขียวแก้ว, 2562) เป็นแบบพุทธวิถีและศาสตร์พระราช (ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง) ซึ่งเป็นกระบวนการที่คนแบบปัญญานิยม เพราะเมื่อมนุษย์ผู้มีศีลเป็นคนที่ประพฤติปฏิบัติดี (2) การสาธารณสงเคราะห์ ก็จะเป็นการช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก ไม่ว่าจะในด้านใด (3) การปฏิบัติ ในทางพุทธศาสนาการปฏิบัตินี้เป็นการฝึกตนเองให้มีสติสัมปชัญญะ ชาวพุทธเชื่อว่าความงามเป็นผลมาจากบุญกุศลที่เคยสร้าง จึงส่งผลให้เกิดเป็นผู้รูปงาม (กษพร ศิริบุตร, 2564)

2 การเผยแผ่ศาสนาอิสลาม ผู้วิจัยได้สนทนากับบิหลันคือผู้ดูแลทั่วไปของมัสยิดวังชมภู และประชากรท่านอื่นๆ ได้พูดถึง 3 ประเด็นดังที่เคยกล่าว (1) การศึกษาเป็นการตอกย้ำซ้ำๆ บ่อยๆ (ซาริปคาน ปาทาน. บิหลันมัสยิดวังชมภู. สัมภาษณ์. 23 กุมภาพันธ์ 2565)เพื่อให้ซึมซับ

โดยไม่รู้ตัว เพราะมีการใช้ถ้อยคำที่ตีมารยาทงดงามและนุ่มนวลในการผูกมิตร (2) สาธารณสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือ (ผศ.นินาติยะห์ อาแย, 2558) วิถีอิสลาม เป็นการแก้ปัญหาความยากจนนั้นทำได้โดยใช้ระบบชะกาต การจัดสันทรัพย์สินส่วนหนึ่งของตัวท่านให้แก่คนขัดสนและคนยากจน (เมาลานา ซัยยิด, อบุล อะลา เมาดูดี, 2559) ซึ่งเป็นระบบการให้ความช่วยเหลือทางสังคม ที่ถูกบัญญัติขึ้นตามหลักศาสนา (3) การปฏิบัติ ทุกคนจะต้องประพฤติปฏิบัติตามแบบแผนที่วางไว้เป็นแนวเดียวกัน และต้องทำตามอย่างเคร่งครัดตามหลักศาสนาอิสลาม มีทั้งข้อให้ปฏิบัติและข้อห้ามกระทำในบทบัญญัติได้ระบุไว้ชัดเจน

3 รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลาม ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เริ่มตั้งแต่ด้านการศึกษา, สาธารณสงเคราะห์, และการปฏิบัติ ของทั้งสองศาสนานี้มีความเหมือนและความต่างกัน ความเหมือน การศึกษาหรือการพัฒนามนุษย์ ที่เรียกว่าไตรสิกขา แยกเป็น 2 ลักษณะ คือ คันถุระ และวิปัสสนาธุระ (วิโรจน์ วิชัย, 2559) ประมวลความต้องการในการจัดการศึกษา อิสลามที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ ทศนคติ ค่านิยม และคุณธรรม (นาซีเราะห์ เจะมามะ, 2553) ส่วนเรื่องของสาธารณสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือ ของทั้งสองศาสนานี้มีความเหมือนกันสอนให้ทุกคนมีความเมตตา และเรื่องของความแตกต่างคือเรื่องการปฏิบัติ ของศาสนาพุทธใช้ความสมัครใจเข้ามาฝึกปฏิบัติ แต่ของอิสลามต้องลงมือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลามในจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ผลการวิจัยคือ

1 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเขาค้อเน้นหลัก 3 ประการคือ การศึกษา การสาธารณสงเคราะห์ และการปฏิบัติตน โดยพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่สามารถเข้าถึงพุทธศาสนิกชนได้ง่าย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูบวรภิกษุณาร (อนันต์ วรบุญโณ และคณะ, 2565) ได้กล่าวถึงเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประพฤติปฏิบัติ เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ว่าจะเอาหลักธรรมใดไปเทศนา

อบรมสั่งสอนศาสนิกชน การนำหลักธรรมที่ถูกต้องเมื่อญาติโยมได้ยินได้ฟังแล้ว ทำให้เกิดความเข้าใจและเกิดศรัทธาน่าเลื่อมใส เพราะถ้าพระสงฆ์นำหลักธรรมที่ถูกต้อง ไปสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลในธรรม ก็จะเกิดประโยชน์สุขในการนำไปประพฤติปฏิบัติ และในอาเภอเขาค้อ พระสงฆ์สามเณรมีโอกาสที่จะได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นมีน้อยมาก จึงทำให้คุณภาพของการเผยแผ่เป็นไปในลักษณะฉาบฉวยขึ้นอยู่กับสถานการณ์เอื้ออำนวย ทำให้ศาสนิกชนมองพระสงฆ์ว่าเป็นผู้ไม่มีความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระปลัดอนุวัฒน์ อนาวีโร ดิเอียม, 2560) กล่าวถึงอุปสรรคการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรม ไว้ในงานวิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” พบว่า นักเรียนบางกลุ่มไม่ให้ความสนใจ, ขาด การทำกิจกรรมนอกห้องเรียน, พระสอนศีลธรรมบางรูปใช้เสียงในระดับต่ำ พระสอนศีลธรรมบางรูปไม่มีการทดสอบก่อนเรียนหรือไม่ได้เตรียมการสอน ปัญหาที่มาจากพระมีการศึกษามีความรู้น้อย และความต้องการด้านการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา พระสอนศีลธรรมในอาเภอเขาค้อก็ขาดแคลนมีจำนวนน้อยมาก ด้านสาธารณสงเคราะห์ทางคณะพระสงฆ์ได้มีการอนุเคราะห์ช่วยเหลือ มีการเก็บปัจจัยเข้ากองทุนเพื่อช่วยเหลือพระสงฆ์สามเณรที่อาพาธหรือมรณภาพ ปัจจุบันวัดยังจัดเป็นสถานที่ตั้งโรงพยาบาลสนามในยุคโควิด และยังช่วยด้านทุนทรัพย์เพื่อเป็นการเยียวยาในยามที่เกิดปัญหา (เป็นบางกรณีหรือบางคน) และสุดท้ายด้านการปฏิบัติธรรมในเขตพื้นที่อาเภอเขาค้อมีสถานที่รองรับการปฏิบัติธรรมจำนวนมากโดยมีศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นศูนย์กลาง

2 ศาสนาอิสลาม มีการศึกษาที่มีสยิดวังชมภู มีหลักคำสอนของศาสนาอิสลามที่สร้างศรัทธาอย่างจริงใจต่อผู้เป็นศาสนิก สามารถนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (สุวิมล พิชญ์ไพบุลย์, 2561) ได้กล่าวถึงเรื่องคำสอนที่ครอบคลุมทุกมิติ ของการใช้ชีวิตอิสลามมิได้เป็นศาสนาที่สอนเพียงให้มุสลิมปฏิบัติศาสนกิจในโอกาสต่างๆ เท่านั้น แต่

อิสลามได้ครอบคลุมทุกมิติทุกแง่มุมแห่งการดำเนินชีวิต การศึกษาในทัศนะอิสลามนั้นเป็นวิถีชีวิต (Way of life) ไม่ใช่แค่การถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ทักษะจากชนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง แต่ในอิสลามการศึกษามีความหมายที่กว้างและครอบคลุมทุกด้าน การศึกษาเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นการอบรม ชัดเกลาคิดใจ บ่มเพาะสติปัญญา ร่างกาย และจิตวิญญาณ เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีระเบียบวินัย มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข มัสยิดวังชมภูภายในหนึ่งเดือนมีการสอนสามครั้งให้เหมาะสมกับพื้นที่ และการศึกษาสงเคราะห์ มีการสนับสนุนนักเรียนตามรูปแบบวิถีอิสลาม ไร่ขึ้นไปจนกระทั่งถึงระดับมหาวิทยาลัย มีการสนับสนุนด้านการศึกษาทั้งไทยและต่างประเทศ สาธารณสงเคราะห์ทางศาสนาอิสลามจะมีกฎระเบียบกฎเกณฑ์อยู่ในการเรียกเก็บส่วนต่างตามบทบัญญัติของศาสนา และสุดท้ายเรื่องการปฏิบัติตนนั้นจะเป็นการสอนให้ปฏิบัติตนเองตั้งแต่ปฐมวัย เพราะจะเน้นให้เป็นนิสัยความเคยชินอยู่ในจิตใจได้สำนึก ทั้งหมดนี้เพื่อความเคารพในองค์อัลลอฮ์ พระองค์จะได้ให้อภัยในสิ่งที่ทำผิดพลาด และเมื่อเสียชีวิตแล้วจะได้ไปอยู่กับพระองค์

3 พระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม ทางศาสนาพุทธเองมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นผู้นำหลักธรรมคำสั่งสอนมาเผยแผ่ ทางศาสนาอิสลามมีครูสอนศาสนาเป็นผู้นำการเผยแผ่หรือบางทีอาจเป็นตัวอิมามเอง ทั้งพระสงฆ์และครูสอนศาสนาอิสลามเป็นทั้งผู้ให้หลักธรรมต่างๆ เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติ และยังให้ความช่วยเหลือในด้านอื่นๆ อีก เช่น ด้านการศึกษา, ด้านสาธารณะสงเคราะห์, และด้านการฝึกปฏิบัติตน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการเผยแผ่ทั้งสามด้านนี้ ก็จะมีการสอนหรือรูปแบบที่แตกต่างกัน เช่น ทางศาสนาอิสลามจะสอนศาสนาตามสถานที่ เช่น โรงเรียนที่สอนเรื่องศาสนาหรือมัสยิด แต่ทางศาสนาพุทธจะมีทั้งที่วัดเองตามบ้านงานต่างๆ หรือแม้แต่ที่เขาจะนิมนต์ให้ไปบรรยาย และตามโรงเรียนเพื่อเข้าไปสอน (ในปัจจุบันพระสอนศีลธรรมในอำเภอเขาค้อมีจำนวนน้อย) ด้านสาธารณะสงเคราะห์ทั้งสองศาสนาจะให้ความช่วยเหลือศาสนิกชนของตนเพียงแต่ ทางศาสนาพุทธเมื่อมีใครได้รับความเดือดร้อนจะนำ

30 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

สิ่งของไปให้เลย แต่ทางศาสนาอิสลามจะเข้าไปเห็นปัญหาว่าเขาขาดอะไรหรือต้องการอะไร และนำสิ่งที่จำเป็นตรงประเด็นกับสิ่งที่เขาขาดจริงๆ และสุดท้ายด้านการปฏิบัติก็จะมี ความแตกต่างกัน คือทางศาสนาพุทธจะไม่มีการบังคับใดๆ ว่าจะต้องฝึกเมื่ออายุเท่าไรให้ขึ้นอยู่กับ ความศรัทธาของตัวบุคคล ใครอยากเรียนรู้ก็จะมีพระสงฆ์คอยสั่งสอนวิธีการปฏิบัติว่าต้องทำ อย่างไรเพื่อให้ได้ผล เริ่มจากง่ายๆ และขึ้นไปเรื่อยๆ ส่วนทางศาสนาอิสลามจะมีการสอนให้ ปฏิบัติกันมาตั้งแต่เด็กเลย เพื่อให้ซึมซับหลักการปฏิบัตินี้ตลอดไป

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลาม ในจังหวัด เพชรบูรณ์

รูปแบบการเผยแผ่	พระพุทธศาสนา	ศาสนาอิสลาม	ผลกระทบ
การศึกษา	ก. มีการเทศนาในวัน ธรรมสวนะหรือวัดพระ ข. มีพระสอนศีลธรรม เข้าไปสอนตาม โรงเรียนต่าง ๆ	ก. นัดหมายกันเดือน ละ 3 ครั้งมารวมกัน ที่มัสยิดเพื่อสอน ศาสนา ข. บางกรณีจะเข้าไป หาที่บ้าน	ก. ศาสนิกได้รับฟังคำ สอนเป็นประจำ ข. ศาสนิกมีความ เข้าใจในหลักคำสอน เพิ่มมากขึ้น
สาธารณสงเคราะห์	ก. มีการช่วยเหลือศา- สนิกชนที่ลำบากจริง ๆ จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ข. ให้ที่พักพิงยาม จำเป็น	ก. ช่วยเหลือตาม ความเดือดร้อนจริง ๆ จะได้ช่วยตรง ประเด็น ข. เข้าไปดูแลเอาใจ ใส่หรือติดตามผล	ก. ศาสนิกได้รับความ ช่วยเหลือเมื่อประสบ ภัย ข. ศาสนิกได้มีส่วน ร่วมในการช่วยเหลือ ผู้อื่น
การปฏิบัติ	ก. มีสถานที่รองรับผู้ที่ สนใจที่จะเข้ามาฝึก ปฏิบัติ	ก. ให้ปฏิบัติตาม หลักการปฏิบัติ 5 ประการ	ก. ศาสนิกมีการ ปฏิบัติตามหลัก ศาสนาอย่าง

	ข. ให้คำปรึกษาเวลา ติดขัดหรือข้อสงสัย	ข. มีการติดตามผลว่า ลงมือกระทำหรือไม่ อย่างไร	สม่ำเสมอ ข. ศาสนิกมี ขบวนการแก้ไข ปัญหาตามหลัก ศาสนา
--	--	---	--

จากแผนภูมิขั้นต้นสามารถอธิบายรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กับศาสนาอิสลาม ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ใน 3 ลักษณะคือ

1. การศึกษา ศาสนาพุทธมีการเทศนาในวันพระหรือที่เรียกว่าวันธรรมสวนะ และมีพระสอนศีลธรรมเข้าสอนตามโรงเรียน ศาสนาอิสลามมีการนัดหมายกันเดือนละ 3 ครั้งมาด้วยกันที่มัสยิดบางกรณีไปสอนที่บ้าน ผลกระทบที่ได้ทั้งสองศาสนา ศาสนิกได้รับฟังคำสอนเป็นประจำ ศาสนิกมีความเข้าใจในหลักคำสอนเพิ่มมากขึ้น

2. สาธารณสงเคราะห์ ศาสนาพุทธมีการช่วยเหลือศาสนิกชนที่ลำบากจริงๆ จากเหตุการณ์ต่างๆ และให้ที่พักพิงยามจำเป็น ศาสนาอิสลามช่วยเหลือตามความเดือดร้อนจริงๆ จะได้ช่วยตรงประเด็น และเข้าไปดูแลเอาใจใส่หรือติดตามผล ผลกระทบที่ได้ทั้งสองศาสนา ศาสนิกได้รับความช่วยเหลือเมื่อประสบภัย ศาสนิกได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่น

3. การปฏิบัติ ศาสนาพุทธมีสถานที่รองรับผู้ที่สนใจที่จะเข้ามาฝึกปฏิบัติ ให้คำปรึกษา เวลาติดขัดหรือข้อสงสัย ศาสนาอิสลามให้ปฏิบัติตามหลักการปฏิบัติ 5 ประการ มีการติดตามผลว่าลงมือกระทำหรือไม่อย่างไร ผลกระทบที่ได้ทั้งสองศาสนา ศาสนิกมีการปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างสม่ำเสมอ ศาสนิกมีขบวนการแก้ไขปัญหาตามหลักศาสนา

บทสรุป

การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลาม ในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีความเหมือนและความต่างกัน เริ่มตั้งแต่ด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ในอำเภอเขาค้อกับอำเภอเมือง พระสงฆ์สามเณรมีการเรียนกันน้อยมาก เนื่องจากอยู่บนเขา พระสงฆ์สามเณรไม่สะดวกในการสัญจรที่จะต้องลงไปศึกษาต่างอำเภอ โรงเรียนปริยัติสามัญต้องไปเรียนที่อำเภอเมืองหรืออำเภอหล่มสัก พระเจ้าคณะปกครองก็จะเข้าไปช่วยเหลือที่พอจะ

ช่วยได้ตามอัตภาพในเรื่องของการศึกษา ส่วนเด็กๆ จะมีพระสอนศีลธรรมเข้าไปช่วยสอนตามโรงเรียน ส่วนศาสนาอิสลาม มีการศึกษาที่มีสยิดวังชมภู ตามการนัดหมายของผู้นำทางศาสนา คือในหนึ่งเดือนจะมีการสอนสามครั้งและการศึกษาสงเคราะห์ จะมีการสนับสนุนตามลำดับเป็นขั้นๆ ขึ้นไปจนกระทั่งถึงระดับมหาวิทยาลัย มีการสนับสนุนทั้งไทยและต่างประเทศในเรื่องของการศึกษา สาธารณสงเคราะห์พระสงฆ์เราก็ได้อนุเคราะห์ช่วยเหลือ เช่น มีเก็บปัจจัยเข้ากองทุนเพื่อช่วยเหลือพระสงฆ์สามเณรที่อาพาธหรือมรณภาพ ส่วนทางด้านญาติโยมก็ช่วยเหลือทั้งทางด้านสถานที่จัดตั้งเป็นโรงพยาบาลสนามในยุคโควิด และยังช่วยด้านทุนทรัพย์เพื่อเป็นการเยียวยาในยามที่เกิดปัญหา (เป็นบางกรณี หรือบางคนเท่านั้น) สาธารณสงเคราะห์ทางศาสนาอิสลามจะมีกฎมีระเบียบเป็นกฎเกณฑ์อยู่ในคัมภีร์ อัลกุรอาน เช่น การชะกาต มีการแยกวิธีการจ่ายชะกาตตามรูปแบบของศาสนา และการช่วยเหลือในเรื่องอื่นๆ แต่เรื่องของสาธารณสงเคราะห์นั้นจะมีความต่างกันอยู่นิด ตรงที่ทางศาสนาพุทธจะเข้าไปโดยนำสิ่งของไปมอบเลย แต่ทางศาสนาอิสลามจะเข้าไปดูแลแล้วนำสิ่งที่เขาขาดหรือต้องการมากที่สุด เป็นการช่วยเหลือที่ตรงประเด็น และสุดท้ายด้านการปฏิบัติมีความต่างกันมากที่สุด 3 ด้านที่กล่าวมา คือ ทางศาสนาพุทธบนอำเภอเขาตัวเอง มีสถานที่หลากหลายสำหรับผู้สนใจในการเลือกไปฝึกปฏิบัติตน มีทั้งศูนย์ปฏิบัติแคมป์สน, วัดผาซ่อนแก้ว, วัดดอกจำปี, (เป็นสถานที่จัดปรีวาส) วัดราชพลฤกษ์ จัดบวชสามเณรภาคฤดูร้อน เรื่องของการปฏิบัติทางศาสนาอิสลามนั้นจะเป็นการฝึกปฏิบัติตนเอง มีการปฏิบัติกันมาตั้งแต่ยังเด็กหมายความว่า ตั้งแต่เริ่มมีการเรียนรู้เรื่องศาสนา ดังนั้นจึงมีการปฏิบัติกันมาตลอดชีวิต เพราะจะเน้นให้เป็นนิสัยความเคยชินอยู่ในจิตใจได้สำนึกทั้งหมดนี้เพื่อความเคารพในองค์อัลลอฮ์ พระองค์จะได้ให้อภัยในสิ่งที่ทำผิดพลาด และเมื่อเสียชีวิตแล้วจะได้ไปอยู่กับพระองค์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการช่วยเหลือและสนับสนุนนักการศาสนาให้เพิ่มมากขึ้นเพื่อพัฒนาศาสนาให้ยั่งยืนต่อไป

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการนำเอกสารหลักการ วิธีการเผยแผ่ศาสนาเข้าในแผนพัฒนาทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรทางศาสนาอย่างเป็นรูปธรรมจริงจัง

1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการประยุกต์รูปแบบและวางแผนประชุมกันในเรื่องการเผยแผ่ ทั้งพระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลามในจังหวัดเพชรบูรณ์ในเชิงบูรณาการที่ยั่งยืน และถ้าติดขัดอะไรควรหาผู้เชี่ยวชาญมาปรึกษาหารืออย่างเร่งด่วน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลามในจังหวัดเพชรบูรณ์” ในขอบเขตพื้นที่กว้างขึ้น เพื่อความชัดเจนยิ่งขึ้น การลงพื้นที่สำรวจเพื่อหาข้อมูลต่างๆ ว่าข้อมูลพอที่จะนำไปทำวิจัยหรือไม่ การนำหลักการทางวิชาการอย่างเดียวไม่พอเพราะไม่ตรงกับความจริง

2.2 ควรมีการทำวิจัยเรื่อง “การประยุกต์รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลามในจังหวัดเพชรบูรณ์ในเชิงบูรณาการที่ยั่งยืน”

เอกสารอ้างอิง

- กชพร ศิริบุตร. (2564). การปฏิบัติตนของสตรีไทยในมายาคติด้านความงามตามหลักธรรมในพุทธศาสนา. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. 8(4), 242-252.
- จรัล กาอินทร์. (2539). ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง. กรุงเทพมหานคร: ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ไทย.
- จันทิมา เขียวแก้ว. (2562). พุทธวิถี (ไตรสิกขา): กระบวนทัศน์ใหม่เพื่อการสร้างแบรนด์อย่างยั่งยืนตามศาสตร์พระราชา. *วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิตย์*. 13(2), 109-157.
- ชลมาณ ดาราฉาย. (2559). ทศนคติต่อการปนภาษาอาหรับในหนังสือคำสอนศาสนาอิสลามภาษาไทย. *วารสารเกษมบัณฑิต*. 17(1), 195-210.

34 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

ดัมมีชี สาและ. (2562). ปัญหา อุปสรรคและแนวทางการพัฒนาการจัดระบบชะกาดในสังคมร่วมสมัย กรณีศึกษา จังหวัดนราธิวาส. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*. 6(1), 129.

นาซีเราะห์ เจะมามะ. (2553). กระบวนการถ่ายทอดการปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามสำหรับเยาวชนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสาร AL-NUR บัณฑิตวิทยาลัย*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ. 6(11), 99-111.

นินาดียะห์ อาแย, ผศ. (2558). แนวทางการพัฒนาระบบชะกาจากฐานรากหญ้า: กรณีศึกษาชุมชนโสร่ง ตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี. *รายงานการวิจัย*. ทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. 17(1), 195-210.

นิเลาะ แวอุเซ็ง และคณะ. (2564). การจัดการศึกษาอิสลามในโรงเรียนของรัฐ: สภาพ ปัญหา และแนวทางการพัฒนา. *วารสารอิสลามศึกษา*. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 12(1), 16.

พระครูบวรกิจคุณาธาร (อนันต์ วรปญโญ) และคณะ. (2564). รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมพหุวัฒนธรรม ในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร. *วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 10(1), 117.

พระครูปลัดชโล เตชพล (ปิ่นวิเศษ). (2554). บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพสุวรรณโมลี (สอิ่ง สิรินนโท). *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธนกฤต กลยาณธมโม (เกิดลำเจียก). (2560). ศึกษาการนำหลักเมตตาธรรมเพื่อลดความรุนแรงในสังคมปัจจุบัน. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหากิตติธัญญ์ บัณฑิตพัฒนโชติ. (2564). การวิเคราะห์แนวทางเดินจากความเสื่อมในปราชญ์สุตร. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 4(1), 87.

- พระมหาคำพอง สททวโร (วันจะนะสุข). (2560). การจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพของชาวพุทธและมุสลิม ในชุมชนวัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปลัดอนันต์ อนุวิโล (ดีเยี่ยม). (2560). ผลสัมฤทธิ์การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี. *สารนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พุทธธรรม (ฉบับเดิม)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มุฮัมมัดซากี เจ๊ะหะ. (2555). กระบวนการถ่ายทอดการปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามสำหรับเยาวชนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสาร AL-NUR บัณฑิตวิทยาลัย*. มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา. 6(11), 105.
- เมอลานา ชัยยิด, อบูล อะลา เมาดูดี. (2559). *มาเป็นมุสลิมกันเถิด*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสืออิสลามกรุงเทพมหานคร.
- ระพีพรรณ มุหะหมัด. (2556). อิสลามกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนมัสยิดกมालุลอิสลามคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร. *รายงานการวิจัย*. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- รุ่งทิพย์ กล้าหาญ และคณะ. (2555). การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม. *รายงานการวิจัย*. ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิรัตน์ เหมรินี และคณะ. (2559). ปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาของครูในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดพัทลุง. *บทความวิชาการ*. นำเสนอในการประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 7 23 มิถุนายน 2559 มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

36 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

วิโรจน์ วิชัย. (2559). วิธีการศึกษาพระพุทธศาสนาเชิงวิชาการ. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์*.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 4(1), 111.

สัมพันธ์ คงพูนทรัพย์. (2560). การใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา. *วารสารวิชาการ ร้อยแก่นสาร*. 2(1), 3.

สุกัญญา บัวนาถ และคณะ. (2563). การดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนวิถีสลาม : กรณีศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้ภายใต้สมาคมเครือข่าย โรงเรียนคุณภาพอิสลาม. *วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา. 2(1), 86.

สุวิมล พิชญไพบูลย์. (2561). วิถีมุสลิมกับความผูกพันต่อหลักศาสนาอิสลามและการบังคับใช้กฎหมายอิสลาม : ชุมชนสวนหลวง. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิชญทรรศน์*. 13(2), 232-243

อับดุลเลาะ หมัดอะด้า. (2558). การจัดการศึกษาอิสลามในเกาะบูโหลน จังหวัดสตูล. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

